

מסורת הש"ס

(א) סוף ל"ג, (ב) ח"ג, (ג) ח"ג, (ד) ח"ג, (ה) ח"ג, (ו) ח"ג, (ז) ח"ג, (ח) ח"ג, (ט) ח"ג, (י) ח"ג, (יא) ח"ג, (יב) ח"ג, (יג) ח"ג, (יד) ח"ג, (טו) ח"ג, (טז) ח"ג, (יז) ח"ג, (יח) ח"ג, (יט) ח"ג, (כ) ח"ג, (כא) ח"ג, (כב) ח"ג, (כג) ח"ג, (כד) ח"ג, (כה) ח"ג, (כו) ח"ג, (כז) ח"ג, (כח) ח"ג, (כט) ח"ג, (ל) ח"ג.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ולתת מאכלו וכו' לא ימלא כוה: (ב) תוס' ד"ה אמר רב וכו' כ"י טפחים ומומש ככל קין כוה: (ג) כ"א נרעין לכל רוח כ"א טפחים כוה: (ד) כל רוח מנחמת זרוע לידע כמה יונקים שלא תמנה לומר מי הודיע לבריות שיעור יניקה ואין יוכלו לעמוד על כן: גבול יעד. ליעט סמוך למיאר להכחיש ומי הם הראשונים אשר גבלו הראשונים ומי הם הראשונים אומרים כקלים שכן כדאשכחן בבני עיר: מלא קנה זה. קנה המדה שבו מודדין הקרקע: לויס. ראי נגדל זיתים וזה לתאנה והיו יודעין נכריים את הארץ בין קנה לקנה נכריה וטעמה היכן לזימים והיכן הוא לתאנים וממילא נראה נקרא חיי: שבעה יניקה: שמויהן. סרס את המדינה ודורשה: והיו. שמתללו עפר: שנעשו בני חורים מנסעים. שנטרדו מנחלתם ולא הלכו לעבוד אדמתן כדכתיב וכו' עשו יראש (דברים יג): אמר רב אשי ערוגה. שמהר זריחה ליהות ו' חוץ מגבוליה שבו מנחמין בערוגה קרקע חלק סביבות הזריחה למקום דישה כשהוא משקה הזרעים מהלך בגבולין. ואשבעתן רב אשי דלא תימא ו' עם הגבולין וכשהניח טפח חלק לכאן וטפח חלק לכאן לא תהא ערוגה מקום יניקה אלא ארבעה ואין הפרש בין ארבעה לשבעה אלא בגבול אלא טפחים: כנמה. כמה רחב להיות ערוגה כהלכתה ומהא עליה מורת הערוגה לכל נכריה דלקמן להמיר ראש תור ירק הנכנס לה והיואל מנמה דמי ליתא כשעורא לא חשיב ליהויה לה קולי שדה: פרסה. פרכת רגל: והשקיה צירוף. להטעין על כתפך מיס וזהו רגלך צירוף. סביבתיא להשקתה. למ"ל למכתב רגלך לומר שבמקום מהלכו להשקותה כשיעור רגל הוא: אמר רב ערוגה שחורבה שנינו נשתנתה להמיר בה' זרעוין אבל לא שבצביותיה ערוגות שהיו לא פירשו לך אלא הפרש זרעוין שבתוכה ואם מורת ערוגות סביבתיא לא תוכל להרחיק בין אותן שבתוכה ולזרוע אותן שברוחות הערוגה סמוך לגבול להרחיק מן האמנעי כשיעורו לפי שמה מקיימו אלא זרע המורע שבתוכה אלא בגולה שאין צנייה אלא שני טפחים של גבוליה הערוגה ואין ג' צעיין: והא איכא מקום קרנות.

גליון הש"ס

תוס' ד"ה לא תסגי וכו' וי"ל דלא לקי אחרי אמו עיי יומת דף לו ע"ב תוס' ד"ה לאו נגולה:

רבינו הגנאל

דיקס להו לרבנן דהחשה זרעונים בששה טפחים לא יניקו הדרי. וכל דיקס להו לרבנן מילתא היא. ואיכא יושבי הארץ שבקאיין בבישבתא של ארץ וברירין להון אילין מלי. וליקיא, הדני ששה עירוניה וכן מקום זרעונים. ואיכא סביביתיהו טפח גבול. ומפירש במתיי היה לו גבול טפח זרוע לתוכה שלשה עשר זרעוין. ומפירש מהא רב אשי דהא ערוגה ששה על ששה חוץ מגבוליה. ועיקר הדין דהא מילתא, דלא [מ]וספק להוין בין ירק לטפח טפח אחד, דהייא הוה [מ]וספק בין ירק לירק טפח אחד, אפילו ערוגה שהיא חמשה על חמשה הוה איפשר למרע שמונה על ארבע רוחותיה. וארבע באמצע, משום דהויה כ"ה טפחים, י"ב מהן הן זרעוין. והאידישכריין למייר הכין. ודיחויין מרב סעריה אגון חמשה, דאיסחורא ליה כבן הכין. וכלא כ"א דאיסחורא חמישה ערוגה שיהא חמשה על חמשה הוה איפשר למרע שמונה על ארבע רוחותיה. ויחכי דמי, כל זרית טפח ומחצה על טפח ומחצה חרב, ובכל רוח שלשה טפחים אורך כוה. ברובם טפח ורבע על טפח, אחד טפח על טפח, דמשכתה בין כל אחד [וא] אחד טפח ומחצה באורך. וכן צויריה למרתי עין.

אמר רבי עקיבא פרק תשיעי שבת

פה.

עין משפט

נר מצוה

כ מ"י שס הלכה י:

תורה אור השלם

1 א חסדי גבול ריק אש ב גבול ראשונים בנחלקה אש תתחל בארץ אשר ו אלתיורן נתן לך לרשתה: דברים יט די 2 אלה בני שער הדרי ישבי הארץ לוקן ושולב וצבעו וצננה: בראשית לו כ 3 פי הארץ אשר אהא בא שקיה לרשתה לא בארץ מירצויה חיה אשר וצתאם מיש אשר תורה את דרועי והשקית בגולף פנו הרק: דברים יא י

מוסף תוספות

א. מההדין תוס' הל'ש. ב. בהרעה כשיעור יניקה. תוס' הל'ש. ג. כיון דלא ידעינן שיעור יניקה. תוס' הל'ש. ד. מג' טפחים. תוס' הל'ש. ה. וכו' מילית נמי מקום הודיעין איכא שלשה טפחים מצומצמים. רמב"ן. ו. חמשה. תוס' הל'ש. ז. ויקם ויבאן לאו לכאן יש ערבוב. תוס' הל'ש. ח. ארבע בארבע קרנות הערוגה, ובאמצע כל שורה, ד'. ואחת בתוך ג' טפחים. י. אחת. תוס' הל'ש. י. ויקרא. תוס' הל'ש. יא. בששי עשר אליכמה בת ענה. תוס' הל'ש. יב. וא"ת מאי נפקא מינה. תוס' הל'ש. יג. לתמאת חתיק ולהוציא מדין ערבוב. רמב"ן. יד. וטעמיה ד' יהודה בנכני מדכתיב והשקית ויניקו קין גבול אלא טפח אחד וזרעוין ויבאן אלא טפחים ורמב"ן ספריים

וקים זהו רבנן דחמשא בשיתא לא ינקי. ואומר ר"ת דמכל מקום אילטריך קרא דלא לכו קרא הל"א אע"ג דלא ינקי איכא עיריבוב ואסור קמ"ל קרא דככה"ג. ליכא עיריבוב וזקרא לחודיה נמי לא סגי דלא הוה ידעינן חמשא בכמה שרי קראי אכל השתא דקים לאו לרבנן דחמשא בשיתא לא ינקי

וקים זהו רבנן דחמשא בשיתא לא ינקי מהדרי ומגול דהא דקים זהו רבנן (דחמשא בשיתא) מילתא היא דא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן מאי דכתיב ילא תסגי גבול ריקך [אשר גבלו ראשונים] גבול שגבלו ראשונים לא תסגי מאי גבלו ראשונים אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי צ' יונתן (מאי) דכתיב אלה בני שער החורי וישבי הארץ אטו בולי עלמא יושבי רקיע נינהו אלא שהיו בקאיין בישובה של ארץ שהיו אומרים מלא קנה זה לזית מלא קנה זה לגפנים מלא קנה זה לתאנים וחורי שמריחים את הארץ וחוי אמר רב פפא שהיו מועמין את הארץ כחויא רב אחא בר יעקב אמר חורי שנעשו בני חורין מנכסיהן אמר רב אשי ערוגה תוכה ו' חוץ מגבוליה תניא נמי הכי ערוגה תוכה ששה גבוליה בכמה צ' בדתנן רבי יהודה אמר רוחב כמלא רוחב פרסה א"ר יורא ואיתימא רבי חנינא בר פפא מ"ט דר' יהודה דכתיב והשקית בגולף כגן הירק מה רגל טפח אף גבול נמי טפח אמר רב ערוגה בחורבה שנינו והאיכא מקום קרנות אמרי בי רב משמיה דרב בממלא את הקרנות ולזרוע מאבראי ולא לימלי מגואי גזירה

באלכסוניה ויכול לזרוע בקרנות בלא דקרוק ומיך לו ר"י דאין להעמיד המקרא צעיין זה שאינו שיעור לא ליניקה ולא לשום דבר: פ"א תסיג גבול ריקך. וא"ת א"כ הוורע כלאים ילקה שמים משום לא תזרע ומשום לא תסגי גבול וזכרן אומר ואת כנו (חולין פד): אמר הוורע כלאים [כלאים] לוקה שמים משמע דמדה כלאים אית לוקה אלא אחת וי"ל דלא לקי אהאי לאו משום דקרא נמי איירי בהסקת גבול ממש דאין לוקין בלאו דנימן להשבוין ועוד דהוי לאו שצלקות: הו"י. אור"ת דלאו היינו חוי דשבעה עממין שהיו איתו דורש כולם למה שמסן כן אלא בני שער גופיה ירקרו חוי כדכתיב צ' צעוין החוי (נכרשות לו):

גבוליה בבמה. פ"א פירש צנוטנס דנפקא מינה לענין ראש תור והא דקאמר בסמוך דאין ראש תור בערוגה היינו בערוגה לערוגה ור"י אומר דנפקא מינה למתק וממחר אם נזכר לו ערוגה וגבוליה:

דיתנן רבי יהודה אומר בו. אף על גב דרבי יהודה לא מיירי מיהי צבול אלא בהפקס צעין שבעו שדהו ירק ליקר אחר כדאימת צ"ג דכלאים (משנה א) זעין היתה שדהו זרועה ירק ומצקש ליעט שם ירק אחר ו' שמעון אומר עד שיהא התלס מפולש ר' יהודה אומר רוחב כמלא רוחב פרסה נראה להש"ס דבי היכי דחשיב הפסק לענין כלאים צ' חשיב נמי להיות גבול לערוגה: אמר רב ערוגה בחורבה שנינו. פירש ר"ת דקס"ד שאינו מכלל כל הרוח אלא זרוע צבול על רוח טפח וג' חומשיין ט' ומינה מכלל כד לעד קרנות טפחיים ומומש חרב השתא זרעוין רוח ו' רחוקין מזרעוין רוח האחרת כשיעור אלכסון של טפחים ומומש על טפחים ומומש ט' דהוי ג"ט ויותר שני חומשי חומש ט' ופריך והא איכא מקום קרנות שיכול לעשות שם ערוגות ט' אע"פ שלא ירחיק אלא שיעור צ' הגבולות ו' השתא איכא טווח צין זרע הפנימית שבאמצע הרוחות וצין זרע החיצונה של דהא הקרן הוא איכא צ' גבולין ומקום חרב שהוא צ' טפחים וחומש ככל קין ו' ומשינו מכלל את הקרנות של צ' מזרח ומערב כ' וצרוק ופון ודרוס כ' גרעין לכל רוח כאשר תמייר ו' דבאותה ערוגה איכא הרחקה ג' (כזה) ו' ואם באת לסבבה בערוגות (אפילו) במקום קרנות לא יהיו ג' טפחים צין זרעוין ערוגה אלנעי לזרעוין ערוגה שפקרנות שאין הפרש צנייהם אלא שיעור שני בגולין אע"פ שיכול עדיין לזרוע גרעין אחד בכל קרן החליתיה הא מקיק דגרעין שמה לא ידקיק וימלא קרנות הכי נמי גזרינן כצביותיה שמה ימלא:

ולזרוע מאבראי. ולזרוע ערוגות לצד קרנות האמנעי כדפרישית ולא ימלא הקרנות דהכי עדיף טפי שיכול להרבות ערוגות: גזירה

פנויין. ואחינן דפרוקי בממלא את הקרנות לערוגות ערוגות כהני דפרשין ליליאל. ואע"ג דחורן ויהי. ומקשינן וליזרוע ולא לילמי. ופירוש אי חרבה היא, לזרוע שמונה זרעוין בערוגה, שלא יהו קרנות פנויות, ולא יזרע כנגדן כנגדן באלכסון ערוגות.

וקים זהו רבנן דחמשא בשיתא לא ינקי מהדרי ומגול דהא דקים זהו רבנן (דחמשא בשיתא) מילתא היא דא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן מאי דכתיב ילא תסגי גבול ריקך [אשר גבלו ראשונים] גבול שגבלו ראשונים לא תסגי מאי גבלו ראשונים אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי צ' יונתן (מאי) דכתיב אלה בני שער החורי וישבי הארץ אטו בולי עלמא יושבי רקיע נינהו אלא שהיו בקאיין בישובה של ארץ שהיו אומרים מלא קנה זה לזית מלא קנה זה לגפנים מלא קנה זה לתאנים וחורי שמריחים את הארץ וחוי אמר רב פפא שהיו מועמין את הארץ כחויא רב אחא בר יעקב אמר חורי שנעשו בני חורין מנכסיהן אמר רב אשי ערוגה תוכה ו' חוץ מגבוליה תניא נמי הכי ערוגה תוכה ששה גבוליה בכמה צ' בדתנן רבי יהודה אמר רוחב כמלא רוחב פרסה א"ר יורא ואיתימא רבי חנינא בר פפא מ"ט דר' יהודה דכתיב והשקית בגולף כגן הירק מה רגל טפח אף גבול נמי טפח אמר רב ערוגה בחורבה שנינו והאיכא מקום קרנות אמרי בי רב משמיה דרב בממלא את הקרנות ולזרוע מאבראי ולא לימלי מגואי גזירה

באלכסוניה ויכול לזרוע בקרנות בלא דקרוק ומיך לו ר"י דאין להעמיד המקרא צעיין זה שאינו שיעור לא ליניקה ולא לשום דבר: פ"א תסיג גבול ריקך. וא"ת א"כ הוורע כלאים ילקה שמים משום לא תזרע ומשום לא תסגי גבול וזכרן אומר ואת כנו (חולין פד): אמר הוורע כלאים [כלאים] לוקה שמים משמע דמדה כלאים אית לוקה אלא אחת וי"ל דלא לקי אהאי לאו משום דקרא נמי איירי בהסקת גבול ממש דאין לוקין בלאו דנימן להשבוין ועוד דהוי לאו שצלקות: הו"י. אור"ת דלאו היינו חוי דשבעה עממין שהיו איתו דורש כולם למה שמסן כן אלא בני שער גופיה ירקרו חוי כדכתיב צ' צעוין החוי (נכרשות לו):

מלא דוחקיה דלא לאוקומיה בערוגה צין הערוגות מוקפת מכלל ג' אע"פ ערוגות שהן ח' כזה ולזרוע צבולנע וכן צבולן ה' זרעוין והא איכא בכל ערוגה מקום קרנות ויומיה ומהא יכול להמשיך זרע גרעין שזרוע בצד צבולן של זו לצפון ושל זו לדרום של זו למזרח ושל זו למערב ולזרוע אותן גרעיןין אלא הקרנות ואינן כריך להמשיכן ממגדל אותן שבצבירו מצפנים אלא הפרש טפח ואמאי אמר רב ערוגה שצבורה שנינו: צבולנע אס הקרנות. רב מוקי מתניתין צבולנע אס כל הרוח של ערוגה לצפון מן המזרח למערב וכן רוח דרומי אלא המזרחי והמערבי זרוע מעט ויניח הפרש מכלל ומכלל (כזה) הלכך אי אחא יכול לזרוע עוד בערוגה שאכלה לצפון ושאכלה לדרום מפני עיריבוב של צ' הערוגות: ולזרוע מאבראי. ויקפניה ערוגות מכלל דהא ומהא הקרנות שבתוכה לא ימלא ו' ומאי דוחקיה דרב לאוקומיה בערוגה שצבורה שאין שם אלא היא:

ומצאו ארבע הקרנות פנויין. ולא אפשר למייהו טפי מן הכי בומן [שא]רבעה הקרנות פנויין, והוא אמר ששה על ששה והזרעוין בחוכן. אבל אם הודיעוין חוץ לששה, איפשר (שהיא) כה תשעה זרעוין שכן כל אחד לחבירו טפח ומחצה, וארבע